

Camilla Rossing et al (red), 2023. *Kvinner i bunadshistoria*. Oslo, Forlaget press. 285 s.

Anmeldt av Line Iversen

Boken *Kvinner i bunadshistoria* er utgitt av Norsk institutt for bunad og folkedrakt (NBF) Valdresmusea på Forlaget Press, og forfatterne er ansatt ved instituttet. Leder Camilla Rossing har med seg kollegaene Kristin Gulbrandsen, Ragni Engstrøm og Solveig Strand samt fotograf Anne Marte Før. Med denne boka ønsker de å få frem det enorme kvinnearbeidet som gjennom generasjoner har ført frem til den bunadbruken vi har i Norge i dag; nemlig om lag 450 bunader, der 70 % av alle kvinner har minst *en* bunad, og nesten 20 % av menn har bunad. Resultatet er 10 kvinneportretter valgt ut som en berettiget hyllest til formødrene som startet bunadsarbeidet, og til foregangskvinnene som løftet det frem og skapte kontinuitet frem til i dag.

Boken handler om den norske bunad- og folkedrakttradisjonen i Norge fra 1800-tallet til nåtid, fortalt gjennom disse 10 portrettene ved å belyse hver enkelt kvinnes bidrag til feltet på likt og ulikt vis. Felles for dem alle er at de har påvirket og vært viktige forbilder for bunadbruken i hele landet. Dette er også en bok om historien til Norsk institutt for bunad og folkedrakt, fordi flere av kvinnene var tett tilknyttet instituttet. Boken får frem det viktige arbeidet NBF gjør, og det er interessant å lese om utviklingen instituttet har hatt. Spesielt gledelig lesnad er Rossings samarbeid med UNESCO som resulterte i at instituttet fikk status som en ikke-statlig organisasjon. Slik kan NBF fungere som rådgiver både for UNESCO og norske myndigheter når det gjelder immateriell

kulturarv. Dette er en gjev og solid tillit for instituttet å få. I 2017 gikk NBF sammen med Norges Husflidslag, Noregs Ungdomslag, Studieforbundet kultur og tradisjon og Norsk folkedraktforum for å nominere norsk bunadbruk til UNESCOs liste over immateriell kulturarv. Et viktig mål med nominasjonen er at utdanningsmulighetene innen bunadstilvirkerfaget skal sikres bedre. Dette er et veldig viktig tiltak som det er spennende å følge videre med på, og som er i tråd med bunadsarbeidet som så mange ildsjeler har vært en del av. Det kan også nevnes at NBF har utstillingen *Fyrstedamer i bunad* på Valdres Folkemuseum.

Dette er en visuelt flott bok, og en tredjedel av boken er nettopp bilder; fotografier, akvareller, tegninger m.m. Her finnes mange historiske perler. Forfatterne har brukt et variert kildemateriale, inkludert noen mindre kjente kilder fra privatarkivet ved NBF, og boken har et godt noteapparat. Som leser er det stor stas med et så rikt bildemateriale, og det gjør utgivelsen til en praktbok. Litt over en tredjedel av boken er omtaler og bilder av spesifikke bunader. Omtalene er korte og presise, her er det nye og flotte fotografier tatt av Anne Marte Før som har fått størst plass. Hun har et godt blikk for både helheten og detaljene. Å velge blant 450 bunader kan vel betegnes som et luksusproblem, men etter hvert som man leser ser man at mange av bunadene er knyttet til kvinnene i boken. Her er 24 bunader fordelt på 18 kvinnebunader og 6 mannsbunader, både rekonstruerte, mønsterbunader og kanskje litt mer ukjente bunader. Det er et herlig utvalg. Den siste tredjedelen av boken er tekster, inndelt i 13 kapitler fordelt på forfatterne som med stor fagkompetanse setter kildene sammen til kvinnes plassering i bunadshistorien.

Når vi ser navnene til kvinnene som er valgt ut, finner vi umiddelbart flere med stor sosial og kulturell kapital. Her er de selvfølgelige bautaene, men også navn som kanskje er mindre kjent for noen. Forfatterne forteller om en vanskelig avgrensning, men de 10 kvinnene som til slutt ble stående er: dronning Maud, Hulda Garborg, Karoline Grude, Klara Semb, Gunvor Trætteberg, Anna Grostøl, Marta Hoffmann, Aagot Noss, Magny Karlberg og dronning Sonja. I tillegg til portrettene som har hvert sitt kapittel, er det et innledningskapittel kalt *Fyrstedamer i bunad* og to fagkapitler kalt *Folkedrakt* og *Draktsølv*.

Med unntak av dronning Maud går det et bekjentskap mellom disse kvinnene, der arbeidet overlapper og avløser hverandre som en rød tråd. Et viktig grep forfatterne har gjort i boka er at relevante støttespillere i arbeidet til de portrettede kvinnene, både kvinner og menn, blir omtalt i kapitlene. Tematikken og arbeidet griper inn i hverandre på tvers av kvinnene, slik at kapitlene kan overlappes og gjenta hverandre på ulike områder. Det gjør at hvert kapittel kan leses selvstendig, dersom man for eksempel bare ønsker å lese om en spesifikk kvinne. Slik kan boken også brukes som et oppslagsverk. Det er skrevet mye om bunad og bunadshistorie, det er et dynamisk tema som hele tiden fenger nye forskere. Jeg hadde derfor på forhånd gledet meg til denne boken, nettopp fordi den skulle handle om kvinnehistorie og kvinnelige pionerer. Jeg er interessert i hvorfor disse 10 kvinnene ble valgt ut, og svaret på det kommer på slutten av hvert kapittel som oppsummering etter gode redegjørelser om livshistorie, posisjon og virke. De fleste av kvinnene er som nevnt opplagte bautaer, overraskelsen var kanskje de to dronningene og da spesielt

den første. Kapitlet *Folkedrakt* kommer som en fin innføring før portrettene. Her blir begrep som draktområde og forskjellen på folkedrakt og bunad solid forklart av Nilsen. Hun skriver godt om folkedrakt som begrep, fenomen og tema, og om den «tause kunnskapen» som måtte til for å tilvirke klær i førindustriell tid. Kapitlet *Draktsølv* kommer som en avsluttende godbit etter at vi har lest portrettene.

Det aktive bunadsarbeidet begynte tidlig på 1900-tallet, gjerne med utgangspunkt i folkemusikk og dans. I sitt innledningskapittel skriver Rossing at Hulda Garborgs og Klara Sembs bunadssyn ligger til grunn for dagens bunadbruk. Dette var et syn som i utgangspunktet var likt, men som gradvis utviklet seg i to retninger. Det dreide seg kort fortalt om en friere og løsere tilknytning til bunadstilvirking og bruk på den ene siden, og en mer kildebasert og faglig orientering på den andre. Spesielt når det gjaldt å skape nye bunader. Rossing skriver videre at det ene grunnsynet kjempet mot det andre gjennom hele 1900-tallet. Dette er spennende linjer å følge, og boken gjør godt greie for bakgrunnen og utviklingen for dette i de ulike kapitlene. Flere av de 10 kvinnene markerte seg sterkt i begge leire, og vi forstår at temperaturen til tider var høy. Som leser gjør man seg tanker underveis om hva som er viktig for en selv i ulike valg vedrørende bunad, og man lever seg inn i hvorfor dette var og er viktige problemstillinger. For mange dreier bunad seg om sterke følelser og er nesten noe eksistensielt. Det kommer også tydelig frem i kapitlet om Magny Karlberg, som stod i bresjen for hvilke bunader skiltbærerne skulle ha på seg i OL på Lillehammer i 1994. For noen av kvinnene i boken var ikke bunad hovedinteressen eller virket, men det å samle inn og forske

på kilder, som kom bunadsarbeidet til gode. Et enormt viktig arbeid er lagt ned her som grunnlag for videreutvikling, og ikke bare for bunadsfeltet. Forskere nyter godt av dette innsamlingsarbeidet i dag, gjort i siste liten før informanter og vitner til bruk ble borte. Personlig setter jeg mest pris på at det er dette uvurderlige arbeidet som nå samlet er løftet frem i en egen bok.

Rossing skriver innledningsvis at NBF ønsker å fremme en tolerant og romslig bunadbruk, og følger opp med gode refleksjoner rundt opplevelsene folk har av å bruke bunad i dag. På slutten av avsnittet «Bunad og mangfald» i innledningskapitlet stiller Rossing betimelige spørsmål om innvandreres og ikke-etniske nordmenns bruk av bunad, og da spesielt bruk av hijab. Dette er problemstillinger leseren kan konfrontere seg selv med

underveis i boken. Spesielt kan man tenke over det når man leser avsnittet «Hodeplagg» i kapitlet *Folkedrakt*. Her skriver Nilsen at den gifte kvinnen æret mannen sin ved å bære hodeplagg, med Aagot Noss som kilde. Kvinner skulle ha et hodeplagg som dekte til hodet, og gifte kvinner skulle i tillegg også dekke til håret sitt.

Dette er en lettlest, ryddig og faglig solid bok om fremragende kvinner som anbefales til alle som er glad i bunader og folkedrakter, eller for dem som bare er nysgjerrige eller ønsker å lære mer om dem. Dette er også boken for dem som lurar på hvordan de nye bunadene på 1900-tallet ble til, og hva «bunadsstridene» egentlig dreide seg om.